

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 7 (1314) 15 ЛЮТАГА 2017 г.

21 лютага - Міжнародны дзень роднай мовы *Беларусь пачынае пісаць Х Агульнанацыянальную дыктоўку*

XXIV Менская кніжная выставка-кірмаш

3-8 па 12 лютага ў
Менску праходзіла XXIV Мен-
ская кніжная выставка-кір-
маш.

Спадчына Францішка Скарэны і 500-годдзе беларускага кнігадрукавання, юблеі класікаў літаратуры і найноўшыя выданні для дзяцей, даследаванні нашай культуры і практичныя дапаможнікі па стварэнні нацыянальнага касцюма. Вось асноўныя акцэнты аб'яднанага стэнда беларускіх дзяржаўных выдавецтваў. Але калі зірнуць на кніжную выставу шырэй, тут можна заўважыць не толькі кінгі, колькі жаданне экспанентаў праз выданні расказаць пра ўласную культуру. Таму часта на стэндах - поруч з кнігамі - мастакі вырабы, артфакты, а самі выдаўцы і пісьменнікі - у касцюмах з элементамі трады-

ЗВЯЗДА

цыйных строяў свайго народа.

Сёлета ў Менскай міжнароднай кніжной выставе-кірмашы прымалі ўдзел некалькі соцені экспанентаў з 31 краіны. Гэта Беларусь, Азербайджан, Венесуэла, Германія, Грэцыя, Ізраель, Іран, Італія, Казахстан, Рэспубліка Карэя, Кітай, Куба, Малдова, Пакі-

стан, Палесціна, Польшча, Расія, Сербія, Сірыя, Славакія, ЗША, Таджыкістан, Туркменістан, Турцыя, Украіна, Фінляндія, Чехія, Швейцарыя, Швецыя, Эквадор. Ганаровым гостем выставы стала Злучаная Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі.

Паводле СМІ.

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарэны"
220034, г. Мінск вул. Румянцева, 13, тэл. 213-43-52, 284-85-11, разліковы рахунак
№ 3015741233011 у Аддзяленні па Мінску і Мінскай вобласці №539 ААТ "Белінвестбанк", г.
Мінск, код 739

10 лютага 2017 г. № 23

Сп. Л.С. Анініч
Міністру інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
220004, г. Мінск,
пр. Пераможца, 11

Аб пашырэнні выкарыстання
дзяржаўнай беларускай мовы
у дзяржаўных папяровых СМІ

Шаноўная Лілія Станіславаўна!

У ТБМ звяртаюцца грамадзяне нашай краіны, якія абураны тым, што з кожным годам у рэспубліканскіх, абласных і раённых газетах, якія фінансуюцца з дзяржаўнага бюджету (а гэта значыць з падаткаў, якія выплачваюць вышэйзгаданыя грамадзяне), колькасць беларускамоўных матэрыйялаў змяншаецца, і яны складаюць мізэрную частку газетных палос.

Хачу прыгадаць да прыкладу сваю раённую месцілскую газету "Святло Каstryчніка", якая ў часы БССР выходзіла на беларускай мове, і дзе я надрукаваў шмат артыкулаў. Зараз засталася толькі беларуская назва, і калі-нікалі з'яўляюцца невялікія публікацыі на нашай роднай мове. І гэта адбылося на радзіме класіка беларускай літаратуры Максіма Гарэцкага.

Падрабязны анализ сітуацыі, у якой апынулася беларуская мова з маўклівай згоды ўладаў розных узроўняў у нашым перыядычным друку, зрабіў нядаўна на старонках "Народнай Волі" сп. Аляксандар Навіцкі (гл. № 9 ад 31.01.2017 г.).

У сувязі з гэтым, прашу Вас амбэркаваць гэтае набалелае пытанне на бліжэйшай Калегіі Вашага Міністэрства і рэкамендаваць усім рэдактарам дзяржаўных газет, якія зарэгістраваныя як

двуухмоўныя, друкаваць у кожным нумары не менш за 50% матэрыйялаў на беларускай мове.

У год юбілею беларускага кнігадрукавання такая пазіцыя Міністэрства інфармацыі будзе цалкам адпавядаць наступнаму выказванню Кіраўніка нашай дзяржавы: "Мы - нацыя, а ў кожнай нацыі ёсьць свае прыкметы. І галоўнае акрамя тэртыярыйнай цласнасці і суверэннасці - гэта мова. Чаму мы павінны адмовіцца ад беларускай мовы?"

З павагай, старшыня ТБМ

А. Трусаў.

110 гадоў з дня нараджэння Алеся Звонака

Алеся ЗВОНАК (сапр.

- Пётр Барысавіч Звонак; 14 лютага 1907, Менск - 2 лютага 1996, Менск) - беларускі паэт, драматург, перакладнік, тэатр-разнавец.

Бацька Барыс Антонаўіч працаўшы рабочым у князёў Радзівілаў, графа Чапскага, потым у пошуках заробку на кіраваўся на чыгунку ў Менск. Уздельнічаў у расейска-японскай і грамадзянскай вайне ў Рәсей. Маці паэта была родам з былога Ігуменскага павета Пухавіцкай воласці. У часе знаходжання бацькі на фронце з 1914 па 1917 гг. троі яго сыны былі змешчаны ў дзіцячы прытулак. На руках у маці заставаўся самы меншы, чацверты.

Ужо пасля Каstryчніцкай рэвалюцыі будучы паэт апынуўся на матчынай радзіме - Пухавіцкай воласці, дзе працаўшы падпаскам. Пазней, ратуючыся ад голаду, прыехаў на Аршаншчыну ў мястэчка Ляды. Пасля вяртання бацькі з грамадзянскай вайны будучы паэт разам з ім і старэйшымі братамі хадзіў па вёсках, клаў печы і рабіў падмуркі ў ся-

лянскіх кататах.

У 1923 годзе Пётр Звонак скончыў сямігодку, агульнаадукатыўныя курсы і атрымаў пасведчанне аб сярэдній адукацыі. Мову і літаратуру на курсах выкладаў ужо вядомы тады паэт Язэп Пушча. Звонак паказаў яму два сышткі ўласных вешараў, і той запрасіў яго ў Інстытут беларускай культуры. Пасля заканчэння курсаў у 1925 г. працаўшы у Беларускім аддзяленні акцыянернага таварыства "Кніга вёсцы" і адказным сакратаром попацкай акуровай газеты "Чырвоная Полаччына". Таксама кіраваў попацкай філіяй "Маладняку" (1925-1927).

У 1927-1929 гг. быў рэдактарам літаратурных перадач Беларускага радыё, у 1929-1931 гг. - адказны сакратар і рэдактар аддзела паэзіі часопіса "Маладняк". Адначасова ў 1931 г. скончыў літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне педагогічнага факультэту БДУ і паступіў на трэці курс Маскоўскага ўніверсітэта на літаратурны факультэт.

У лістападзе 1936 года быў беспадстаўна арыштаваны савецкімі ўладамі і сасланы ў Магадансскую вобласць (1937-1946). Па вызваленні з лагера працаўшы на Поўначы геолагам і золаташкальнікам. У 1954 годзе рэабілітаваны. Пад канец 1955 вярнуўся ў Менск, дзе займаўся творчай дзейнасцю. У 1992 годзе яму была прысуджана Дзяржаўная прэмія Беларусі імя Янкі Купалы за книгу вершоў "Святлацені" і прысвоена званне заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

Bikinėdija.

Бацька Барыс Антонаўіч працаўшы рабочым у князёў Радзівілаў, графа Чапскага, потым у пошуках заробку на кіраваўся на чыгунку ў Менск. Уздельнічаў у расейска-японскай і грамадзянскай вайне ў Рәсей. Маці паэта была родам з былога Ігуменскага павета Пухавіцкай воласці. У часе знаходжання бацькі на фронце з 1914 па 1917 гг. троі яго сыны былі змешчаны ў дзіцячы прытулак. На руках у маці заставаўся самы меншы, чацверты.

Ужо пасля Каstryчніцкай рэвалюцыі будучы паэт апынуўся на матчынай радзіме - Пухавіцкай воласці, дзе працаўшы падпаском. Пазней, ратуючыся ад голаду, прыехаў на Аршаншчыну ў мястэчка Ляды. Пасля вяртання бацькі з грамадзянскай вайны будучы паэт разам з ім і старэйшымі братамі хадзіў па вёсках, клаў печы і рабіў падмуркі ў ся-

лянскіх кататах.

У 1923 годзе Пётр Звонак скончыў сямігодку, агульнаадукатыўныя курсы і атрымаў пасведчанне аб сярэдній адукацыі. Мову і літаратуру на курсах выкладаў ужо вядомы тады паэт Язэп Пушча. Звонак паказаў яму два сышткі ўласных вешараў, і той запрасіў яго ў Інстытут беларускай культуры. Пасля заканчэння курсаў у 1925 г. працаўшы у Беларускім аддзяленні акцыянернага таварыства "Кніга вёсцы" і адказным сакратаром попацкай акуровай газеты "Чырвоная Полаччына". Таксама кіраваў попацкай філіяй "Маладняку" (1925-1927).

У 1927-1929 гг. быў рэдактарам літаратурных перадач Беларускага радыё, у 1929-1931 гг. - адказны сакратар і рэдактар адзелы паэзіі часопіса "Маладняк". Адначасова ў 1931 г. скончыў літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне педагогічнага факультэту БДУ і паступіў на трэці курс Маскоўскага ўніверсітэта на літаратурны факультэт.

У 1992 годзе яму была прысуджана Дзяржаўная прэмія Беларусі імя Янкі Купалы за книгу вершоў "Святлацені" і прысвоена званне заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

Бацька Барыс Антонаўіч працаўшы рабочым у князёў Радзівілаў, графа Чапскага, потым у пошуках заробку на кіраваўся на чыгунку ў Менск. Уздельнічаў у расейска-японскай і грамадзянской вайне ў Рәсей. Маці паэта была родам з былога Ігуменскага павета Пухавіцкай воласці. У часе знаходжання бацькі на фронце з 1914 па 1917 гг. троі яго сыны былі змешчаны ў дзіцячы прытулак. На руках у маці заставаўся самы меншы, чацверты.

Ужо пасля Каstryчніцкай рэвалюцыі будучы паэт апынуўся на матчынай радзіме - Пухавіцкай воласці, дзе працаўшы падпаском. Пазней, ратуючыся ад голаду, прыехаў на Аршаншчыну ў мястэчка Ляды. Пасля вяртання бацькі з грамадзянскай вайны будучы паэт разам з ім і старэйшымі братамі хадзіў па вёсках, клаў печы і рабіў падмуркі ў ся-

лянскіх кататах.

У 1923 годзе Пётр Звонак скончыў сямігодку, агульнаадукатыўныя курсы і атрымаў пасведчанне аб сярэдній адукацыі. Мову і літаратуру на курсах выкладаў ужо вядомы тады паэт Язэп Пушча. Звонак паказаў яму два сышткі ўласных вешараў, і той запрасіў яго ѿ Інстытут беларускай культуры. Пасля заканчэння курсаў у 1925 г. працаўшы у Беларускім аддзяленні акцыянернага таварыства "Кніга вёсцы" і адказным сакратаром попацкай акуровай газеты "Чырвоная Полаччына". Таксама кіраваў попацкай філіяй "Маладняку" (1925-1927).

У 1927-1929 гг. быў рэдактарам літаратурных перадач Беларускага радыё, у 1929-1931 гг. - адказны сакратар і рэдактар адзелы паэзіі часопіса "Маладняк". Адначасова ў 1931 г. скончыў літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне педагогічнага факультэту БДУ і паступіў на трэці курс Маскоўскага ўніверсітэта на літаратурны факультэт.

У 1992 годзе яму была прысуджана Дзяржаўная прэмія Беларусі імя Янкі Купалы за книгу вершоў "Святлацені" і прысвоена званне заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

Бацька Барыс Антонаўіч працаўшы рабочым у князёў Радзівілаў, графа Чапскага, потым у пошуках заробку на кіраваўся на чыгунку ѿ Інстытут беларускай культуры. Пасля заканчэння курсаў у 1925 г. працаўшы у Беларускім аддзяленні акцыянернага таварыства "Кніга вёсцы" і адказным сакратаром попацкай акуровай газеты "Чырвоная Полаччына". Таксама кіраваў попацкай філіяй "Маладняку" (1925-1927).

У 1927-1929 гг. быў рэдактарам літаратурных перадач Беларускага радыё, у 1929-1931 гг. - адказны сакратар і рэдактар адзелы паэзіі часопіса "Маладняк". Адначасова ѿ Інстытут беларускай культуры. Пасля заканчэння курсаў у 1925 г. працаўшы у Беларускім аддзяленні акцыянернага таварыства "Кніга вёсцы" і адказным сакратаром попацкай акуровай газеты "Чырвоная Полаччына". Таксама кіраваў попацкай філіяй "Маладняку" (1925-1927).

У 1992 годзе яму была прысуджана Дзяржаўная прэмія Беларусі імя Янкі Купалы за книгу вершоў "Святлацені" і прысвоена званне заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

Бацька Барыс Антонаўіч працаўшы рабочым у князёў Радзівілаў, графа Чапскага, потым у пошуках заробку на кіраваўся на чыгунку ѿ Інстытут беларускай культуры. Пасля заканчэння курсаў у 1925 г. працаўшы у Беларускім аддзяленні акцыянернага таварыства "Кніга вёсцы" і адказным сакрат

Алена Анісім:

"Я буду працаваць, пакуль не праб'ю гэтую сіяну"

Чарговым героям передачи "Інтэрвю тыдня" была дэпутат Палаты прадстаўнікоў Алена Анісім. Яна разваражае, ці ёсьць шанцы на стварэнне беларускага нацыянальнага ўніверсітэта, дзеліцца сваім уржаннямі пра першыя месяцы працы ў Палаце прадстаўнікоў і адказвае на пытанні, ці збіраецца вылучацца на пасаду старшыні ТБМ. З ёй гутарыў Віталій Цыганкоў.

- Падчас прэсавай канферэнцыі Аляксандра Лукашэнкі ў вас адбылася даволі прыметная размова з кіраўніком дзяржавы наконт стварэння беларускага нацыянальнага ўніверсітэта. Назіральнікі адзначылі, што раней А. Лукашэнка на такія пытанні адказваў даволі аўтаматично: "не, не трэба, у нас ёсьць БДУ. Але цяпер ягоны адказ ужо быў не такі адназначны. А як бы вы яго ацанілі?

- Я разумела і ўспрыняла гэта так - калі будзе ўсё падрыхтавана, каб адкрыць універсітэт, то ўлада не будзе замініць гэтamu. Я расцэніваю гэта як вектар спрыяння.

- Але ўніверсітэт - гэта такая рэч, яку само грамадства не можа стварыць. Без узедзел дзяржавы гэтага не зробиш.

- Стварэнне ўніверсітэта можа ісці рознымі формамі і шляхамі. Сёння закон дазваляе і юрыдычным, і фізічным асабам быць заснавальнікамі ўстановы адукацыі, у тым ліку і вышыхших навучальных. Акрамя таго, і замежныя арганізацыі таксама могуць быць заснавальнікамі. Варыянтаў шмат, можна засноўваць і прыватныя установы.

Трэба, каб мы рухаліся да практычнага ажыццяўлення самой ідэі. А ўжо на фінішнай прамой мы можам выбіраць той варыянт, які нам больш падыходзіць.

- На той жа сустрэчы кіраўнік дзяржавы жартам ужо прызначыў рэктара і прапрэктара будучага ўніверсітэта - Ігара Марзалоку і вас. Ці вы пазней гаварылі з Марзалоком на гэтую тэму?

- Вядома, гэта быў жарт. Але дэлі нас гэта не жарт, я маю на ўвазе ТБМ і аргакамітэт стварэння нацыянальнага ўніверсітэта з беларускай мовай навучання. Мы над гэтым працуем, а хто будзе рэктарам - гэта пытанне заўтрашняга дня.

- Што галоўнае дала вам праца ў Палаце прадстаўнікоў за гэтыя паўгоды? Чаго было больш - расчараўнення ў ці набыткаў? Ці спрайдзіліся чаканіні ці больш было несімізму?

- Я не паддаюся ані расчараўненню, ані залішніму аптымізму. Я працую, разумеючы, у якіх умовах я ёсьць. Шмат хто з маіх калег па Палаце прадстаўнікоў дапамагае мне ў многіх пытаннях. І я бачу, што многія з іх вельмі добра пад-

рыхтаваны для заканадаўчай дзейнасці. І ў плане ўзаемаверху ў бачу шмат пазітыўнага.

Есць пэўнае калі не расчараўненне, то здзіўленне тым, як некаторыя з грамадскага сектару ці з інтэрнет-прасторы рэагуюць на тая

ці іншыя мае крокі. Пакуль я незадаволеная тым, што ніяк не могу пераканаць іншыні межанізм такога пытання, як прыніцце заканадаўчых актаў адразу на дзвюх мовах. Но на сённяні практична няма заканадаўчых актаў, якія б мелі юрыдычную сілу.

Зараз я працую з бізнес-супольнасцю. Многія прадпрымальнікі хацелі б пракацаваць па-беларуску ў сваёй прафесійнай сферы, але няма афіцыйных дакументаў на беларускай мове, што стрымлівае працэс беларусізацыі.

Да мяне нядаўна быў зварот, што ў Баранавічах Міністэрства аховы здароўя адмовілася выдаць даведку на беларускай мове, спаслаўшыся, што дакументы міністэрства зацверджаны толькі на расейскай. Так што пытанняў вельмі шмат.

- У верасні ў нашай передачы вы казалі: "Я хачу, каб у мяне было имат саюзнікаў у гэтым новым парламенте". Атрымалася? Менавіта не ў сэнсе наўмальных чалавечых сувязяў, а ў грамадска-палітычным сэнсе ў вас ёсьць там саюзнікі?

- Я веру, што ёсьць. Не ўсе яны яшчэ абазнчыліся. Але пасля розных маіх выступаў да мяне падыходзяць, выказываюць падтрымку, такія ж самыя думкі. І ў плане некаторых заканадаўчых актаў пазіціўнікі ў нас вельмі падобныя. Таму я спадзяюся, што калі ў мяне ўзнікне патраба іх пераканаць, да таго часу яны ўжо будуть маймі паплечнікамі ў некаторых пытаннях. Не па ўсіх, вядома, бо мы людзі вельмі розныя. Небавязкова, што ў нас будзе адзінай думкай ва ўсім.

- Вы даволі асцярожна на выказываюцеся наконт таго, ці можна называць вас апазіцыйнікамі. Але, пакантактаваўши з іншымі дэпутатамі ці чыноўнікамі, ці вы сталі сябе адчуваць больш апазіцыйнікамі?

- Ці не з'явілася за гэтыя паўгоды ў Палаце ў вас урэжсанне, што ваша дэпутатамі ці чыноўнікамі, ці вы сталі сябе адчуваць больш апазіцыйнікамі?

- Дзякую, Віталій, за пытанне. Вядома, часам узікае такое ўржанне. Але гэта не роспач, а проста канстататцыя факту, што ў некаторых пытаннях, магчыма, гэта сапраўды сіяна. Але я проста думаю, што яшчэ можна зрабіць, з якога боку зайдзіць, якія механізмы падклюочыць.

Таму я буду працаваць датуль, пакуль будзе магчыма. Пакуль хопіць маіх сілаў. І пакуль не праб'ю гэтую сіяну.

Я не могу сказаць, што ў мяне з чыноўнікамі 100-адсоткавае паразуменне. Многія

Святлана Багданкевіч:

"У мове - зарука жыцця!"

спадарыня Святлана і матулю Ю́генію Рыгораўну, якая нарадзілася ў Віцебску і нарадзілася прозвішча - Багданава. Матулю размяркавалі ў Рубяжэвічы, дзе яна пазнамілася з бацькам. Невыпадкова сустрэліся Багданава і Багданкевіч. Пра маму нагадалі бурштынавыя каралі, беражліва пакладзеныя ў скрынку. А наступны прадмет - скрыпічны ключ - вызначыў любоў герайні да музыки. У пятым класе светлавалася дзяўчынка паступіла вучыцца ў музичную школу ў Стоўбцах, а для гэтага бацькі знялі ёй кватэрку, дзе яна жыла ўжо самастойна. Яна іграла на фартэпіяна і спявала. А яблык з сямейнай скрынкі ў вышыванай торбачцы нагадаў пра сад брата Уладзіміра. Ён прыйшоў на вечарыну з жонкай Верай, каб павіншаваць таленавітую і адданую беларушчыну сястру.

На пачатку 90-х гадоў Святлана Мікалаеўна ўспрыняла ідзі нацыянальная адраджэння і ўлілася ў шырокі адраджэнскі рух. Неўзабаве яна перайшла на беларускую мову выкладання прадмета ў каледжы, стала актыўным сябрам Таварыства беларускай мовы і Беларускага народнага фронту.

На юбілейной вечарыне прагучалі вершы Святланы Багданкевіч з калектыўнага зборніка ТБМ-аўскіх паэтаў "Аднойчы вечарам". Яе творы "Код несміротнасці" і "Каб не ўмэрлі" прачытаў Ян Мільніцкі. Свой верш з падзякай за

Святлана Мікалаеўна Багданкевіч нарадзілася ў 1947 годзе ў вёскі Рубяжэвічы ў сям'і настаўніка. Яна скончыла сярэднюю школу № 1 у 1965 годзе і паступіла вучыцца ў Менскі педагагічны інстытут імя М. Горкага на музична-літаратурны факультэт. У 1970 годзе пасля яго заканчэння працавала ў Менскай педагагічнай вучэльні (пазней - дзяржаўны педагогічны каледж № 2 імя Максіма Танка) і выкладала музичныя дысцыпліны.

Першым прадметам з чароўнай скрынкі быў залаты мядалі. Яго Святлана адтрымала за дасканалыя веды і прыкладныя паводзіны. "Як жа было не вучыцца, - узгадвае сп. Святлана, - калі твой бацька - загадчык раённага аддзела адукацыі, а маці - настаўніца!" Добрая словам памянула актыўніцтва і паэта свайго бацьку Мікалая Сцяпанавіча, моцнага характарам і здароўем, якія праўжыў амаль 90 гадоў. Успомніла

У 1992 годзе каледж набыў статус беларускамоўнай навучальнай установы. Выкладчыкі здавалі экзамен на права выкладання па-беларуску і паступова пераходзілі на беларускую мову. Па-беларуску вялася ўся дакументацыя, пісаліся аўгавыя, расклады.

Адкрылася шырокая пале дзейнасці па беларусізацыі ўнутранага моўнага рэжыму каледжа. Вось і Святлана Багданкевіч даводзілася рабіць шмат перакладаў рознай дакументацыі, дапамагаць іншым. Па сваім прадмеце яна ўзбрэзіла ў складанні музична-педагагічнага тэрміналагічнага руска-беларускага слоўніка (разам з мужам Валянцінам Карпукам, дасцэнтам кафедры народных інструментатаў БДПУ імя Максіма Танка). Даводзі-

Эла Дзвінская,
фота аўтара:
1. Святлана Багданкевіч чытае свае вершы; 2. На юбілейной вечарыне.

Справаздача

аб дзейнасці Скідзельскай суполкі
ГА "Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны" за 2016 год

Скідзельская суполка прыняла на ўлік Сакратарыятам ТБМ 2 сакавіка 2016 года.

На працягу 2016 года была праведзена наступная работа:

З Каляднімі віншаваннямі і салодкімі пачастункамі наведалі вучняў беларускамоўных класаў у Скідзелі: СШ № 1 - 4 "A" клас і СШ № 2 - 3 "B" клас (студзень) - Т. Савянкова, В. Мароз, І. Ражко.

На базе літаратурна-краязнаўчага музея ў Мількаўшчыне арганізавалі свята "Прыйшла Каляды" (студзень) - І. Ражко, В. Мароз, А. Юшкевіч, Г. Зяневіч.

Да Міжнароднага дня роднай мовы сумесна з бібліятэканія сямейнага чытання і Цэнтрам па месцы жыхарства г. Скідзеля правялі свята "Слова роднае - вечнасці след" (люты) - Т. Мазур, Р. Фарманян, А. Юшкевіч.

Беларускую дыктоўку і зімальную віктарыну "Смак роднай мовы" правялі з вучнямі 5 "A" класа СШ № 1 г. Скідзеля, якія навучаюцца на роднай мове з першага класа і вучнямі Галаўацкай СШ (люты) - Т. Савянкова, Т. Мазур, А. Салей, А. Бычэнка.

На свята "У нас сягоння Масленіца" запрасілі жыхароў в. Мількаўшчына і навакольных вёсак (сакавік) - А. Салей, Л. Салей, І. Ражко, В. Мароз.

Удзельнічалі ў напісанні 9-ай гарадзенскай беларускай дыктоўкі (красавік) - Т. Савянкова, Л. Салей, Г. Зяневіч, Р. Фарманян.

Прынялі ўдзел у свяце "Да пабачэння, пачатковая школа" з віншаваннем вучняў беларускамоўнага 4 "A" класа СШ № 1 г. Скідзеля (травень) - Т. Савянкова.

Сустрэча з башкімі будучых першакласнікаў у дзіцячым садку № 5 г. Скідзеля (травень) - І. Ражко, В. Мароз, Т. Савянкова.

Цукар "Добрая жонка" з беларускім афармленнем упакоўкі пачаў выпускати Скідзельскі цукровы завод.

*Nashi
kar.*

Па слядах забытых патрыётаў

Краязнаўчая вандроўка ТБМ г. Магілёва 11 снежня 2016 г.

Савецкая ўлада сумесна з няўхільным часам добра папрацавала над тым, каб мы, беларусы, выкраслі са сваёй памяці імёны выдатных дзеячоў нашай зямлі. Канешне, цяпер, пасля здабыцця незалежнасці, усё болей і болей мы пазнаём сваю культурную спадчыну, але імёны некаторых людзей, якія плённа працаўалі на карысць Бацькаўшчыны, застаюцца несправядліва забытымі. Па родных мясцінах некалькіх ураджэнцаў Магілёўскай вобласці, пралёг шлях снежаньскай вандроўкі Магілёўскага ТБМ.

Першым той сонечнай зімовай раніцай перад намі паўсталі мястечка Гразівец Чавускага раёна. Зараз ужо не вялікае, але калісьці тут была нават царква, аб чым сведчыць крыж, усталяваны на полі пад раскідзістымі стварамі ліпамі. Тут нарадзіўся і правеў сваё дзяцінства Іван Насовіч, беларускі мовазнавец-лексіограф, фальклорыст і этнограф. Асноўнай навуковай працай І. Насовіча з'яўляецца тлумачальна-перакладны "Слоўнік беларускай гаворкі", у які ўвайшло больш за 30 тыс. слоў, запісанных аўтарам падчас падарожжа па беларускіх губернях, а таксама выбраных з вуснай народнай творчасці, старабеларускіх пісьмовых помнікаў. Усе значні слоў і словазлучэнні раскрываюцца аўтарскім тлумачэннім з дакладнімі рускімі эквівалентамі і цытатамі з дыялектнай, фальклорнай і агульнолітаратурнай мовы, часам даеца цэтымалогія слоў. У 1881 быў выдадзены "Дадатак да беларускага слоўніка І.Н. Насовіча" (каля 1 тыс. новых слоў). Слоўнік да гэтага часу застаецца ўнікальным зборам беларускай лексіграфіі.

Значнімі былі і фальклорна-этнаграфічныя працы І.Н. Насовіча, галоўна сярод якіх - "Зборнік беларускіх прыказак", які змяшчае каля 3,5 тыс прыказак, прымавак, прыгаворак, праклёнай, скраагаворак і іншых блізкіх да іх паняццяў.

Гэты чалавек сапраўды любіў сваю спадчыну і сумеў захаваць яе для нашчадкаў, але ж, нажаль, памяць аб ім самім амаль што згубілася на роднай зямлі. Ніводзін з напітканых намі мясцовых жыхароў не ўзгадаў выдатнага аднавіяскоўца.

Далей нас чакала вёска Буздзіна Дрыбінскага раёна. Там нарадзіўся Цімох Зарчны (Цімох Рублёў) - беларускі пісьменнік, педагог, які пераклаў на беларускую мову "Першыя людзі на Месяцы" Г. Уэлса і "Дон Кіхот" М. Сервантэса. Падчас нямецкай акупацыі настаўнічаў на Нясвіжчыне, друкаваўся ў "Беларускай газете". Лёс ягоны пасля вайны не вядомы, але ж і тое, што ён паспешаў зрабіць дзеля развіцця беларускай мовы, заслугоўвае павагі, а не, як адбываецца, забыцця. Бо і тут размова з мясцовымі не дала плёну, памяць не захавалася. Таму нам заставалася палюбавацца харастром амаль што не

Лявон Вітан-Дубейкаўскі

кранутай прыроды, адчуць хуткасць руху жыцця на ўзбярэжжы Проні і рухацца да сяброду-супрацоўніка мясцовага гістарычна-археалагічнага музея ў горад Мсцілава.

Дарога праляяла праз вёску Расна, і мы не змаглі аблініць магчымасць яшчэ разок паглядзець на мясцовую славутасць, касцёл Святога Казіміра, дакладней на яго рэшткі. Ён быў пабудаваны у 1812-1819 гадах у стылі класіцызму. А ўжо ў 1930-х гадах быў зачынены і пераўтвораны спачатку ў клуб, а потым у склад. І ўсё ж найбольш пацярпэў храм у вайну. Як самы высокі будынак, ён стаў арыенцірам для прыстрэлкі, а аднаўленнем, зразумела, ужо нікто займацца не стаў. Сёння ад касцёла засталіся толькі цагляныя сцены і скляпенні. Кожны раз, калі сюды прыязджаеш, стан будынка ўсё горшы і горшы, і, мабыць, праз рекалькі гадоў мы не пабачым тут нічога, акрамя горкі разбітай цэглы.

Так, у лёгкім суне аб страчанай мінушчыне мы дабраўся да музея, дзе барагая экспазіцыя і супрацоўнікі, улюбленыя ў сваю справу яго развеялі і надалі сіл да далейшага падарожжа.

І вось перад намі ўжо паўстое вёска Дубейка, дзе ў ліпені 1869 года нарадзіўся Лявон Вітан-Дубейкаўскі, беларускі палітычны і грамадскі дзеяч, паст, інжынер-будаўнік, архітэктар, прафесійны старажытнага шляхецкага роду Дубейкаўскіх, браўшы свой пачатак прыкладна з XIV стагоддзя, з часу існавання Імпераціяскага ўдзельнага княства. Перацінці тое, што ён зрабіў для Беларусі, складана, бо гэта вельмі рознабакова развіты чалавек, які большасць свайго жыцця аддаў на служэнне радзіме.

У юнацкім узросце Лявон збіраў беларускі фальклор, самастойна апрацоўваў вусныя народныя творы, спрабаваў пісаць сам. Аднак потым жыццё зрабіла круты паварот, ён выправіўся ў Варшаву і паступіў вучыцца на будаўніцтва ў школу будаўнічых рамёств. З пачатку 1890-х гг. Вітан-Дубейкаўскі ўжо кіраваў аднаўленнем каталіцкіх храмаў па ўсім

усходзе цяперашніх Беларусі. Потым займаўся будаўніцтвам касцёла і многіх іншых будынкаў на Смаленшчыне, а затым у Варшаве.

У перыяд з 1917 года ён цалкам аддаўся беларускай нацыянальнай справе. У Беларусі пераехаў не задоўгі да бальшавіцкага перавароту, а ўжо ў чэрвені 1918 г. пастановай Народнага Сакратарыяту Беларусі быў зацверджаны галоўным урадавым архітэкторам БНР. Пасля эміграцыі Рады БНР працаваў у беларускім працтвініцтве ў Варшаве. З 1922 жыў у Вільні, быў прэзідэнтам беларускай каталіцкай парафіі імя Св. Мікалая, дзеячом Беларускага Інстытута гаспадаркі і культуры. Удзельнічаў у выданні газеты "Беларускі фронт".

Займаўся архітэктурна-будаўнічымі работамі, між іншымі праектаваў царкву ў Відзах і касцёл у Дрысвятах. У Дубекаве нам пашчасціла болей, мясцовыя жыхары нават паказалі месца, дзе некалі стаяла хата родных Лявона, а с другога боку і не пашчасціла, бо зусім нядаўна памерла былая школьнай настаўніца, якая, напэўна, нешта ведала пра выдатнага земляка і пра тое, як склалася жыццё яго родных.

Апошній крапкай маршруту была вёска Багданаўка, дзе нарадзіўся Ананій Дзякаў, дзяржарнік дзеяч, педагог, рэктар БДУ. Ён удзельнічаў у Першай Сусветнай вайне, служыў у чырвонай армії, працаваў старшынём Магілёўскага акруговага выканаўкі. З лютага 1934 - намеснік рэктара, рэктар БДУ, а ў ліпені 1936 прызначаны наркамам асветы БССР. За сваю дзейнасць атрымаў вялікую падзяку ад савецкага кірауніцтва ў выглядзе арышту і вышэйшай меры пакарання. У гэту маленьку вёсачку, у якой жывых толькі пары хат, мы прыехалі ўжо зацемна, таму запытацца не было ў каго. Але ўсё ж напрыканцы вандроўкі мы адчуپі задавальненне, мы зрабілі гэта, напомнілі сабе, што зямля наша беларуская багатая на выдатных людзей, не абыягнав да ўласнай спадчыны. А, мабыць, нешта ўзрэшилася і ў душы тых, каго мы сустрэлі, бо калі не ведаць і не ганарыцца нашай гісторыяй і культурай, то як мы можам называцца нацыяй?

Пасля вандроўкі напісаўся маленьki верш...

Лёс вёскі беларускай
Не завідны і не файны,
І для гасцей,
прыышоўшых сцежкай вузкай
Адкрывца абиш жыцця ўскрайны.

Не здолееш ты зрокам ахапіц
Палі, лясы,
што цягнуцца за гарызонт,
Прырода-маті быццам бы тут кіль
З тваёй патугі разважаць након

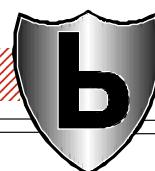
Таго, як ёсць, і як павінна быць
Што памяць кінутую гэту
Ужо нішто не можа ажысвіць,
Ды і няма ні ў кога такой мэты.

Але ж прыгледзіся, можа, ўсё не так,
Як нам адразу падаеца,
І веџер лісце калыхае ў такт,
Аб нечым пустым шыбам

кажа і смяеца.

А шэпча ён бур'яну і траве
Словы таемныя,
якія мы ніколі не пазнаем,
Што доўгая гісторыя
краіны тут жыве.
Жыве.... і ціха памірае.....
Яўгенія Хмуроўч,
Магілёў.

Аляксей Белы
З нагоды ўрачыстасця ў Мерачоўшчыне

Каб адзначыць 271-я ўгодкі з дня народзінаў Тадэвуша Касцюшкі, на яго малую радзіму в ўрочышча Мерачоўшчына, што недалёка ад горада Косава ў Івацэвіцкім раёне, 4 лютага з'ехаліся не толькі жыхары з многіх рэгіёнаў Беларусі, а і прадстаўнікі блізкага і далёкага замежжа. Імя нацыянальнага героя Беларусі, Польшчы, Злучаных Штатаў Амерыкі, Францыі помяняць і шануюць.

Так сталася, што аўтар гэтых радкоў нарадзіўся недалёка ад Мерачоўшчыны, у вёсцы Міхнавічы, і ў дзяцінстве шмат часу правёў зусім блізка ад сядзібы Тадэвуша Касцюшкі, у вёсцы Хадоркі ў сваіх суродзічаў, ладзічы з сябрамі экспкурсіі да падмурка сядзібы і палаца Пуслоўскіх, які месціцца побач. Таму і напісаўся пазней верш у гонар і памяць нашага нацыянальнага героя.

Сны аб радзіме

Гісторыя нас жорстка падманула,
Няма ні веры тут цяпер, ні меры.
Сувораўцаў пачэсным каравулам
Мы ставім да магілаў касінераў.

Узгоркі, гасцінцы ды пушчы,
Гісторыі сумнія цені...
Дык хто ты, Тадэвуш Касцюшкі?
- Ся шляхты. У сёмым калене!
Нам мару аб волі пакінуў,
(А шаблі спявалі так звонка!)"
Той, хто "нарадзіўся ліцвінам"
Ля Косава ў ціхім маёнтку.
Зубры тут блукалі і туры,
Казуль па прагалах насліа.
Таму, пзўна, Бенавентура
Тут браў і адвагу, і силу.
То лес, то балотца, то поле,
А ў небе начым столікі зорак!
Твае сябрукі - з наваколля,
З Мілеек. А можа з Хадорак.

Пакуль ты невой, не паплечнік,
І волі пакуль пакуль што не мала.
Твой бацька па тытуле - мечнік.
Ты ж станеш пасля генералам.
Але і ў пашане, і ў чынне
(Хоць тут заслужкі значна большы),
Ты будзе не ў гэтаі краіне -
У Амерыцы, Францыі, Польшчы, -
Ішоў ты праз горы і плошчы -
У баях адстаяў гэта права.
Змагаўся зусім не за гроши,
І нат не заўжды дзеля славы.
Хоць ты і не марыў аў славе,
А час цябе вынес на стрыжань.
Быў корпус кадэцкі ў Варшаве,
Пасля - навучанне ў Парыже.
...Людзей бараніў ад навалы,
Пакінуўшы родную хату.
Брыгадным ты стаў генералам
У Армії Злучаных Штатаў.
...Не знік, не скрыўся, не згінуў,
Хоць буйся зусім не з вятрамі.
І два презідэнты краіны
Былі табе праста сябрамі.
...Ці ў Мерачоўшчыне ў хаце
Хто думаў калі і хто марыў,
Пра ордэн такі - "Цынцынаці"
І пра "Віртуці Мілітары"!?
...Каму стала праста палёгка,
Каму адстаялі свабоду,
А тут шчэ было так далёка
Да "Акту Паўстання Народа".
Далёка было да палону,
Да плачу ўдоў і самоты,
Калі беларускія клёны
Гарэлі крывавай лістотай.
...Пад час чалавечага гора
Забойцам - крыжы і пагоны...
І ў нас атрымае Сувораў
Чатырнаццаць тысяч прыгонных.

Табе ж родны край будзе сніца
Ў краіне не мілай, хоць большай.
Астрог - "дар" расейскай царыцы -
І за Беларусь, і за Польшчу.
...У лютым надыздзе світанак
Так проста, не з нейкай нагоды.
І босая памяць зноў ступіць на ганак
ЗА НАШУ І ВАШУ СВАБОДУ!

"Мова дзяцей" у Гомелі становіща і мовай бацькоў

Гомельская гарадская суполка Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны аднавіла заняткі для малодшых гараджанаў пад назваю "Мова дзяцей".

11 лютага яны ўпершыню праходзілі ў нядыўна адкрытым Цэнтры беларускай мовы на вуліцы Кірава. Да будынка, дзе месціцца Цэнтр беларускай мовы, застасцца нейкіх метраў пяцьдзесят.

- Ня ёмка ж спазняцца нават на дзве хвіліны! - тлумачыць на хаду мачі. - Мы ж першы раз. І заняткі сёння першыя.

У пакой, дзе месціцца Цэнтр, сабралася больш за дзесятак юных гамельчуков. Эта наймаладзейшая група: хлопчыкам і дзяўчынкам ад нараджэння 3-6 гадоў.

Старшыня гарадской суполкі ТБМ, выпускніца Лінгвістычнага ўніверсітэта Алеся Аўласевіч з калегам Яўгенам Якавенкам рассаджваюць дзяцству вакол стала. Пачынаецца знаёмства. Хто атрымаў у руки "каройку", мяккую плюшавую цацку, той называе сваё імя і адначасова распавядзе, якія стравы спажываву на сняданак. Калі хтосьці з малышні згадвае "чай", Алеся папраўляе:

- Давайце гаварыць "гарбату".
Праз кашу, макароны, гарбату і адбы-

ваецца знаёмства. Дзеці запамінаюць, што грэцкую кашу елі Маша, Даша, Піліп, макароны - Мая, Данік, Жэня, мяса - Ягор.

Глядзім мульцік пра свінку Пепу.

На светлую сцяну праз праектар выводзяцца колеры, і дзеці засвойваюць іх: чырвоны, блакітны, памяранцавы. Для замацавання ведаў пра стравы, колеры выкарыстоўваюцца мультфільмы, агучаныя па-беларуску.

А каб дзеці не стамліся, Алеся і Яўген пррапануюць 3-хвілінныя танцы - зноў-такі пад рытмічную беларускую песеньку.

- Я сама распрацоўвала праграмы для малодшай і старэйшай групай, - тлумачыць Алеся Аўласевіч. - Маючы педагогічны досвед, пераканалася, што дзеці найболш засвойваюць веды праз гульню, загадкі, розныя цікавосткі. Усё гэта імкнёться выкарыстоўваць на занятках

гурткоў "Мова дзяцей". Іншы раз бяру нейкія тлумачэнні з передачаў на Свабодзе "Па-беларуску з Вінцуком Вячоркам".

Анна Карніенка, якая прывяла дачку Алёну на заняткі ў Цэнтр беларускай мовы, простила захапляеца тым, як праводзяцца заняткі:

- Лёгка, ненавязліва, з выдумкай - так і павінны дзеці вучыцца роднай мове. Мадэраторы простила малайцы. Я калісці ў школе беларускую мову вучувала, але не карысталася ёю. Таму яна забылася. Зарэз сяджу і пра сябе паўтараю пачутыя слова - сама вучу разам з дзецьмі. Без мовы мы - не нацыя, не народ. Упэўнена, што да таго часу, як дачка падрасце, наша мова будзе запатрабавана на ўсіх узроўнях.

Кіраўнік абласной рады ТБМ Яўген Яўкавенка, які вядзе для дарослых гурткі беларускай мовы "Лемантар" і дапамагае арганізація заняткі ў гуртку "Мова дзяцей", тлумачыць, што да мінуладзінх трох з паловай дзесяткай юных аматараў беларускай мовы сёлета ў Гомелі праз заявы бацькоў далучыліся яшчэ сямнаццаць.

Якавенка дадае, што некаторых шасцігодак, якія наведвалі летасць гуртка "Мова дзяцей", бацькі аддаюць навучанца ў першы клас на роднай мове ў Беларускую славянскую гімназію імя Івана Мележа.

Радыё Свабода.

Універсітэт Лазарскага

Вядучы прыватны ўніверсітэт бізнесу і права ў Польшчы

Універсітэт Лазарскага, Рэспубліка Польшча, г. Варшава

www.lazarski.ru
tel. +48 500 167 406
e-mail: belinfo@lazarski.edu.pl

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Другая хвала крываючој у VIII-IX стст. заняла ўсё Верхнє Падняпроўе, басейн Заходніх Дзвіні і нават дасягнула Верхніх Волг (район Цверы) і Чудскага возера. Паўднёвую частку Беларусі занялі дрыгавічы. Апошнімі ў VIII ст. на тэрыторыю Беларусі з Захаду (тэрыторыя Польшчы) прыйшлі радзімічы, якія занялі басейн ракі Сожа. Іх пахавальны абрад вельмі адрозніваўся ад суседзяў, бо яны не мелі курганоў, а спаленых нябожчыкаў з рэчамі клалі ў глыняныя гарпічкі (урны) і ставілі іх, як сведчыць летапісец, на прыдарожных слупах. Побач з радзімічамі жылі севіране (басейн ракі Дзясны). На поўдні Беларусі, каля паселішча дрыгавічоў, жылі вальняне і драўляне.

На тэрыторыі Цэнтральнай Украіны жылі паляне, якія мелі непасрэдную контакты з качэўнікамі, а ў фіна-ўгорскіх землях з'явіліся ільменскія славяне і вяцічы, якія прыйшлі разам з радзімічамі з тэрыторыі Польшчы. У VIII ст. усе яны мелі шчыльныя контакты з варагамі і разам з імі хадзілі ў ваенныя набегі на Візантію. У сярэдзіне IX ст. варажская коунгі рознымі шляхамі прыйшлі да ўлады ў першых усходнеславянскіх гарадах: Ноўгародзе, Полацку, Тураве, Белавозеры, Раставе, а крыху пазней - у Кіеве.

Славяне прынеслі з сабою падсечнае і плюжнае земляробства, а таксама жывёлагадоўлю. Яны таксама актыўна зімаліся паляваннем, рыболовствам і бортніцтвам, кавальскай і ліцейнай справай. Паводле веравызнання яны былі язычнікамі, сваіх памерлых спальвалі на вогнішчах і іх пашткі хавалі ў курганах. Кожнае племя мела свае этнічныя прыкметы, якія найбольш выяўляліся ў элементах жаночага адзення і прыгоскі. Для паклалення шматлікім багам славяне мелі спецыяльныя месцы - свяцілішчы, ці капішчы. Тут гэрэй свяшчэнны агонь і прыносяліся ахвяры. Кіравалі рытуальнымі абрарамі людзі-вешчуны.

6. Вялікая Маравія (833-907 гг.)

Гэта была дзяржава заходніх славян (мараваў) у басейне Сярэдняга Дуная. Заснаваў яе ў 833 г. князь Маймір, які ў 836 г. далучыў да Маравіі суседніе Нітранскае княства. Сталіцай дзяржавы быў горад Велеград, але ёсць і іншае меркаванне, што сталіцай быў горад Нітра.

Упершыню назва Маравія сустракаецца ў заходніх крываціях пад 822 г., калі паслы мараваў прыбылі да двара караля франкаў Людовіка I. У 829 г. кароль Баварыі Людовік II вырашыў ахрысціць мараваў і паслаў туды сваіх місіянероў. Заснавальнік дзяржавы Маймір прыняў у 831 г. хрысціянства ад нямецкіх біскупаў. Аднак у 846 г. Людовік II адхіліў Майміра ад пасады і зрабіў

князем яго племенніка Расціслава. Кароль спадзяваўся, што Расціслаў будзе яго васалам, але той пачаў умацоўваць сваю ўладу, будаваць цвердзі, усталяваў добрыя адносіны з Балгарскім царствам і Візантыйскім. У 855 г. войскі Людовіка II напалі на тэрыторыю Маравіі, але іх разблі, і вайна перайшла на тэрыторыю Баварыі. Каб канчаткова стаць незалежным, Расціслаў выгнаў з Маравіі баварскіх ксяндзоў і запрасіў з Візантыйскіх вішэйзгаданых Кірыла і Мяфодзія, якія ўсталявалі тут праваслаўную царкву. У 870 г. Расціслаў перадаў частку Маравіі Нітранскае княства свайму племенніку Святаполку. Пазней яны пасварыліся, і Святаполк узяў яго ў палон і перадаў франкам. Тыя аслыпілі Расціслава, і ён неўзабаве памёр у манастыры, куды яго перадаў уладу зноў Святаполку. Князь Маравіі выбралі Славаміра. Ён узначаліў паўстанне супраць немцаў, разбіў іх і перадаў уладу зноў Святаполку. Святаполк паспяхова ваяваў з немцаў і ў 874 г. заключыў з Людовігам II мір, прызнаўши фармальна яго ўладу. Потым ён значна пашырыў тэрыторыю Маравіі. Памёр Святаполк у 894 г., а перад гэтым падзяліў сваю краіну паміж сынамі Маймірам II і Святаполкам II. Аднак ужо ў наступным 895 г. браты пачалі міжусобную вайну, што істотна аслабіла Маравію. У гэтай вайне перамог Маймір II. У 896 г. да Маравіі падышлі венгры, якія пачалі засяляць частку Маравіі ўздоўж Цісы, а потым перайшли Дунай і занялі яго правы бераг. На працягу 902-906 гг. маравы адбівалі набегі венграў, часам з дапамогай баварцаў. Але ў 907 г. кіраўнікі Маравіі загінулі ў бітве з прыхаднямі, і Вялікая Маравія спыніла сваё існаванне.

Культура Маравіі адчувала вялікі ўплыў Візантіі. Пасля атрымання дазволу

Алег Трусаў

Гісторыя сярэднявечнай Еўропы (V - XV стагоддзі)

Рымскага Папы ў краіне пачалі праводзіць набажэнствы на славянскай мове, пачала развівацца славянская літаратура. Археолагі знайшлі на тэрыторыі Вялікай Маравіі рэшткі 20 храмаў, зробленых з каменных блокаў і зідобленых унутры каліровымі фрэскамі. Значная частка гэтых храмаў была пабудавана яшчэ да прыходу сюды Кірыла і Мяфодзія.

Храмы мелі акруглую форму і адносіліся да *ротондаў*. У мастацтве мараваў адчуваўся ўплыў арабскіх і персідскіх майстроў. Мяццовыя ювеліры выраблялі дасканалыя жаночыя ўпрыгожанні, якія траплялі нават да крываючої. У свае найлепшыя часы Маравія зімала тэрыторыі сёняшніх Венгрыі, Чэхіі, Славакіі, паўднёвой Польшчы, частку Сілезіі і Украіны. Краіна моцна пашырвала на развіццё ўсяго славянскага свету, бо ў ёй упершыню ў Еўропе з 863 г. пачала ўжыванца славянская пісьмовасць, а набажэнствы ў храмах загучалі на зборы шага грамателей для ўсіх славян ста раславянскай мове.

7. Дзеянасць Кірыла і Мяфодзія

Каля вытокаў культуры паўднёвых, а потым і ўсходніх, славян стаяць вышэйзгаданыя візантыйскія навукоўцы і асветнікі браты Кірыл (827-869) і Мяфодзій (825-885), якія нарадзіліся ў горадзе Салуні (Салоніках) на поўначы Грэцыі. Абодва яны мелі бліскучую адукацыю і ведалі некалькі замежных моў.

У 861 г. яны былі накіраваны спачатку ў Херсанес, а

потым, з дыпламатычнай місіяй, у Хазарскі каганат. Каб вольна размаўляць з хазарамі, папярэдне браты вывучылі хазарскую і ўгорскую мовы, а таксама пазнаёміліся са славянамі, што жылі ў Херсанесе. Там яны пабачылі Евангелле і Псалтыр, "рускі пісьменамі пісаны". Што гэта за пісьмовасць, мы не ведам, але ёсць версія, што гэта была гоцкія ці скандынаўскія руны. Ёсць звесткі, што Кірыл знайшоў чалавека, які ведаў славянскую мову, і размаўляў з ім. Гэта дапамагло им скласці славянскі алфавіт. Адзін са славянскіх летапісцаў XV ст. пісаў што "Гасподзь дараваў У Корсуні (Херсанес) азбуку". Потым Кірыла накіравалі ў заходнеславянскую краіну - Вялікую Маравію, дзе жылі язычнікі, каб працаведаваць ім хрысціянства. Кірыл ужо меў створаны ім на базе грэцкай мовы алфавіт для запісу тагачаснай славянской мовы. Потым разам з Мяфодзіем ён пераклаў на стараславянскую мову кнігі для набажэнства: "Евангеллі", "Дзея Апосталаў" і "Псалтыры". У 884 г. Мяфодзій ды яго вучні пераклалі і ўсю Біблію.

У 862 г. уладар славянскай Вялікай Маравіі вышэйзгаданыя Расціслава звярнуўся да імператара Візантіі *Mixaila III* з просьбай прыслучаць праўеднікаў для прыняцця ўсходніх хрысціянства. Імператар адправіў у Маравію Кірыла і Мяфодзія, якія прыбылі ў гэты краіне да 866 г. і стварылі там незалежную ад нямецкіх біскупаў славянскую царкву. Пасля гэтага іх выклікалі ў Рым, дзе ў 880 г. выйшла папская була, якая дазваляла чытаць Еван-

гелле на стараславянскай мове і карыстацца новым алфавітам. Наступным кіраўнікі Маравіі князь Святаполк даверыў Мяфодзію клопат пра ўсе храмы ў гарадах. У гэтыя часы дзеянасць наступнікі і вучні Кірыла і Мяфодзія пашырвалася ўсю Еўропу.

8. Заходнія славяне ў VIII-IX стст.

Як ужо казалася, у першай палове VII ст. адбылося аўяднанне часткі заходніх і паўднёвых славян у першую славянскую дзяржаву - княства Сама. Яно зімала тэрыторыю Чэхіі, Маравіі і Славакіі. Але пасля смерці ўладара дзяржава распалася. Этнічныя межы рассялення заходніх славян канчатковая вызначыліся ў VIII-IX стст. Землі паміж рэкамі *Одэрэм* (*Одрай*) і *Эльбай* (*Лабай*) насялялі палабскі-паморскія славяне (*абадрыты*, *люцічы*, *палацкія сербы*, *вельеты*, *памаране* і інш.). Усе яны пазней былі заваяваны, знішчаны або асіміляваны германцамі. Да нашых дзён захаваліся толькі дзве невялічкія этнічныя групы славян. Гэта *сербы-дзяржычане* (Усходнія Германія) і *кашубы* (Польшча). Яны здолелі ў германскім асяроддзі захаваць сваю мову і культуру.

З VI ст. існуюць чэсцікі плямёны, якія пасяліліся ў вярхоўях ракі Лабы і басейне ракі Вітавы. Далей, у басейне ракі Маравы жыло вялікае племя мараванаў, якія пазней стварылі Вялікую Маравію. Поўдзень Цэнтральнай Еўропы занялі *славакі*, якія межавалі з паўднёвымі славянамі - славенцамі і балгарамі. Продкі сучасных палакаў (плямёны палян, віслян, мазаўшан) і інш. жылі ў басейнах рэк Варты, Віслы і Одры. Племя мазаўшан было суседам беларускіх плямёнаў дрыгавічоў і крываючоў, а таксама заходніх балтаў - прусаў і яцвягі.

У VII ст. адначасова з дзяржавай Сама ўзімка дзяржава паўднёвых славян-славенцаў - *Карантанія*, а таксама племянічныя саюзы сербскіх і харвацкіх плямёнаў. У 681 г. побач з імі ўзімка Першае Балгарскіе царства. Першыя дзяржавы і паўднёвых, і заходніх славян былі слабымі, часта мянілі свае межы і доўга не існавалі. Выняткам была толькі Балгарыя.

9. Узімкенне Кіеўскай Русі

У VIII і асабліва ў IX ст. племянічныя саюзы крываючоў падзяліліся на тры вялікія групы: *полацкія крываючы* (палачане), *смаленскія крываючы* і *пскоўскія крываючы*. Таму, відаць, Рурыка запрашалі на княжанне толькі пскоўскія крываючы, сябрэ і саюзнікі ільменскіх славян. Полацкія і смаленскія крываючы ў дзяржаву Рурыка ніколі не ўхаходзілі.

дапамогай сваіх лідараў-конунгau і іх баевых дружын апарат княжацкай улады, які адпавядаў тагачасным умовам.

У пачатку IX ст. землі ўсходніх славян іх суседзяў балтаў і фіна-ўграў залежалі ад трах моцных палітычных і эканамічных упіўваў. Паўднёвія і ўсходнія тэрыторыі (у тым ліку і беларуское Пасожжа) былі даннікамі Хазарскага каганата, а таксама заходзіліся ў залежнасці ад Візантіі, якая валодала паўднёвым Крымам. Паўднёвія і заходнія землі ўсходніх славян трапілі ў зону палітычных інтэрэсаў варагаў (нарманаў).

Пачаткам утварэння будучай дзяржавы Кіеўскай Русі лічыцца 862 г., калі два славянскія племены, ільменскія крываючы, і два фінскія племены, чудзі, а весь, запрасілі варага на пасаду князя. Атрымаўшы запрашэнне, у горад Старую Ладагу з-за мора прыплыў з дружынай вышэйзгаданымі напалову легендарнымі князьнямі (князь Рурык, які пазней перарабраўся ў Ноўгарод). Ён стаў правадыром на ільменскіх славян, крываючы, весі і чудзі, а потым далучыў да свайго княства фінскія плямёны *меру* і *мураму*. Ён жа заснаваў дынастыю Рурыкавічаў, якія, калі верыць расійскімі гісторыкамі, кіравала Рацівілем з 862 па 1598 г. Рурык кіраваў Ноўгародскім княствам з 862 па 879 г. і быў пахаваны на берах Ладажскага возера (ваколіцы цяперашняга горада Прыазёрск Ленінградскай вобласці). У 862 г. на загад расійскага імператара Аляксандра II беларускі скульптар *Mikaila Mikeszyn* зрабіў вялікі помнік "Тысячагоддзю Рацівіля" ў гістарычным цэнтры Ноўгарода. Большасць сучасных расійскіх гісторыкаў лічыцца, што паміж 862 і 879 г. існаваў практычна пустынны пунктаддзялік расійскай дзяржавы.

Цікава, што наш горад Полацк вядомы таксама з 862 г., але ў дзяржаву Рурыка ён не ўхаходзіў і меў уласнага князя. Такім чынам і мы, як і нашы суседзі, можам лічыцца 862 г. годам пачатку нашай дзяржавы.

Трэба сказаць, што ў IX ст. племянічныя саюзы крываючоў падзяліліся на тры вялікія групы: *полацкія крываючы* (палачане), *смаленскія крываючы* і *пскоўскія крываючы*. Таму, відаць, Рурыка запрашалі на княжанне толькі пскоўскія крываючы, сябрэ і саюзнікі ільменскіх славян. Полацкія і смаленскія крываючы ў дзяржаву Рурыка ніколі не ўхаходзілі.

(Працяг у наступным нумары.)

Зберагаючы літаратурную спадчыну народнага паэта

Новыя грані асобы Рыгора Барадуліна і веліч яго таленту адкрываюцца пры вывучэнні яго працоўных нататнікаў. Трэці том "Дзённікаў і запісаў. 1979-1982 год" быў укладзены Наталляй Давыдзенка і выйшаў у выдавецтве "Кнігазбор" у 2016 годзе ў сэрыі "Бібліятэка Бацькаўшчыны" і "Кнігарня пісьменніка". Наталля Аляксееўна рыхтуе да друку чацвёрты том спадчыны народнага паэта. Пры знаёмстве з кнігай ўражвае геаграфія камандзіровак Р. Барадуліна, плённасць яго творчых ста-сункаў з замежнымі і айчыннымі паэтамі і тое, як слынны майстру беларускага слова, не шкадуючы свайго часу, спрыяў паэтам-пачаткоўцам, узроши-чай таленты.

- Спадарыня Наталля, угэтым годзе мы адзначаем 82-я ўгодкі з дня нараджэння паэта. Вы ведалі яго на працягу 42 гадоў. Укладаючы новы том запісаў, Вы аналізуце кожны год дзеянні творцы. Чым быў адметны для яго перыяд з 1979 на 1982?

- У першы том "Дзённікаў" увайшлі запісы 18-ці гадоў - школьнікі, студэнкі і першых працоўных. Другі том ахоплівае 8 гадоў яго жыцця, а трэці - усяго толькі тры. Гэта адлюстроўвае працоўную і творчую напоўненасць, якая ўрастала з кожным годам.

Прачатац 80-тых гадоў ў Рыгора Іванавіча быў вельмі насычаным. Нават, калі бегла пералічыць, дзе за гэты час Рыгор Іванавіч пабываў, то гэта ўражвае. Два тыдні ён правёў на Кубе ў канцы 1979 -пачатку 1980 года. Там ён хадзіў па музеях, сустракаўся з выдаўцамі, наведваў рэдакцыі газет, бачыўся з Анхелем Аўх'ерам, цікавіўся творамі Нікаласа Гільена, Хасэ Марцінеса Матаса і іншых кубінскіх паэтап. Потым яны прыязджалі ў Москву ці ў Менск, і сустракаліся на нарадах перакладчыкаў, завязваліся сувязі, нешта перакладалася і выдавалася ў нас.

На адной з такіх нарад Рыгор Іванавіч занатаваў выступленні Іосіфа Брагінскага, Льва Возераўа і Сяргея Міхалкова з Расіі, Лявона Міртчана з Арменіі, Дэмітра Паўлычкі з Украіны. Перакладчыкі прыязджалі з самых розных краёў.

Восенню 1980 года ў яго была працяглая паездка ў Балгарыю. Ён сустракаўся, ў асноўным, з паэтамі і літараторамі, сябраваў са Стэфанам Паптоневым і Найдэнам Выльчавым, а таксама з Мацеем Шопкіным і перакладаў іх творы. Адночы адзін з паэтап Сярэдній Азіі сіплі перадаў яму падрадкоўнік с просьбай пачытаць і перакласці. "Як мне стала сорамна! - успамінаў Рыгор Іванавіч! - Нас сустракаюць, прывячаюць як дарагі гасці, а потым мы вяртаемся дадому і пра ўсё забываєм. Іх трэба абавязково перакласці!".

Ён ніколі не забываў, прадстаўвіць тых літаратораў на беларускай мове.

У 1981 годзе ён ездзіў

у Італію на семінар, прысвечаны творчасці Аляксандра Блока. Колькі ж там было ім пабачана: усе знакамітасці Рыма, Мілана, гістарычныя рэаліі. Даследнікі з Канады, Амерыкі, Італіі, рускія паходжанні, якія ўдзельнічалі ў семінары, з гадамі сталі дастаткова вядомымі. Там ён пазнаёміўся з фінскай перакладчыцай Быкава, прысвяціў вершы новым знаёмым. Была яшчэ адна адметнасць: па ўсім свеце, дзе бы Рыгор Іванавіч ні быў, ён заўсёды шукаў беларусаў.

Ён быў і ў Празе на курсах чэшскай мовы, наведваў месцы былых канцлагераў і яўрэйскіх гетаў. Асабліва яго ўразілі дзіцячыя мальонкі з гетаў.

У 1982 годзе ён пабываў у Казахстане, дзе адзначалася 25-годдзе асваення цаліны. Ён сам там прапрацаў у студэнцкіх гады. Засталіся запісы з нарады нарыйсістай, што пісалі на сельскагаспадарчую тэматыку. Усе выступленні ён занатоўваў. За гэтыя тры гады ён пабываў ва Узбекістане, Азербайджане, Таджыкістане, Туркменіі, двойчы на Украіне, у Літве і Латвіі.

- Угэтыя же гады Рыгор Барадулін быў ічыльна заняты працай у выдавецтве "Мастацкая літаратура"?

- Выдавецтву "Мастацкая літаратура" Рыгор Барадулін аддаў больш за дваццаць гадоў, працаўшы рэдактарам, затым загадчыкам рэдакцыі. Рыгор Іванавіч рабіў вельмі шмат, працаўшы не толькі ў рэдакцый перавыданняў, шмат выхаваў паэтычных зборнікаў і перакладаў, перавыданняў

кніг.

Да яго ў выдавецтва самацкам ішлі ўсе маладыя аўтары: ён сустракаўся з пачынаючымі паэтамі, дапамагаў ім выхаваць першыя зборнікі. Рыгор Іванавіч заўсёды імкнуўся дапамагаць віцебскім і полацкім землякам. Ён песьціў маладых паэтап: рабіў падборкі іх вершоў, насыпіў іх рукапісы да знаёмых машыністак, рэдагаваў, разносіў па часопісах і ў "ЛіМ", адсылаў, тэлефанаўа. Не толькі дапамагаў выдаць першую кніжку, але і даваў рэкомендацию ў Саюз пісьменнікаў. Нават спяшаўся адправіць тэлеграму чалавеку аб tym, што яго прынялі ў Саюз пісьменнікаў. З якім піётэтам ён ставіўся да старых пісьменнікаў: Аркадзія Кулішова, Пімена Панчанкі, Пятруса Броўкі! Ён любіў гэтых людзей, адносіўся да іх з павагай.

У прысвячэнні Анатолю Вялюгіну ён пісаў: "Настаўнік мой! На Вашай далані Паэзіі пясчынкі залатыя. Хай Вашай музэ лёс стагодзіць дні. Шле Вам паклон вячыстая Сафія."

Да яго самага, на маёй памяці, ставіўся такім чынам далёка не ўсе маладыя. Часам здаралася так: ён дапамагае, робіць першую кніжку, а калі праходзіць час, гэты юны геній

ледзь не пасвойску па плечуку яго ляпае: Грыша! (ці Рыгор!). Я здзіўлялася: "Як жа гэта так вы ім дазваляе?" А ён адказваў быццам бы нават вінавата: "Няхай! Гэта для беларускай літаратуры!"

Ён быў гранічна далікатным рэдактарам і шчыра радаваўся поспехам пачаткоўцаў. Мог адзначыць удали радок, кожнаму аўтару стараўся сказаць добрае, а там, дзе не нада добрае, дзе можна паправіць, ён быў заўсёды асцярожным.

Тыя, хто пісаў на рускай мове, таксама не былі для яго чужымі. Ён вельмі любіў Радзіслава Лапушыну, які пісаў паскру. Зараз гэта доктар філалогіі і чхавед, які жыве ў Чыкага. Ён ставіўся да яго з павагай як да чалавека і да паэта. Рыгор Іванавіч дапамагаў таксама рускамоўнаму паэту Глебу Артханаву. І ў тых часах, калі ён працаўшы у выдавецтве "Мастацкая літаратура", і пазней яго праства завальвалі рукапісамі.

Ён быў рэдактарам і майх кніжак. У апошнія гады, калі мы былі занятыя яго архівамі і матэрыйламі, ён успамінаў, што ў мяне заляжаліся свае вершы, і настойліва падштурхоўваў: "Рабі кніжку! Рабі кніжку!"

- Рыгор Іванавіч перакладаў вершы кубінскіх, беларускіх, латышскіх паэтап. Але ён не ведаў столькі мовай. Як яму гэта ўдавалася?

- Ён працаўшы з падрадкоўнікамі. У яго асабістай бібліятэцы я сустрэла пару тоўстых тамоў падрадкоўнікі латышскіх паэтап. Аказваецца, у савецкія гады падрадкоўнікі выдаваліся ў некаторых рэспубліках, каб імі маглі карыстацца ва ўсіх кутках СССР. Ён збраў слоўнік і даражкі імі, шукаў спецыялісту ў розных мовах, раіўся з імі. Мы ведаєм, як шмат напісаны было ім самім! Але ў яго творчым здабытку не менш перакладаў, да якіх ён сур'ёзна адносіўся! Неаднаразова ездзіў на нарады прафесійных перакладчыкаў у Москву.

У 80-тыя гады ён чаргавы раз пабываў на Далёкім Усходзе (наведаў Хабараўск, Усурыйск, Нікалаеў-на Амуры), сустракаўся з рускімі і нацыянальнымі літараторамі. Ён цікавіўся іх лёсам і творчасцю. Дэлегацыі літаратораў заўсёды запрашалі ў гаркімі ды райкамы. Партыйні і гаспадарчыя кіраўнікі края ці вобласці расказвалі журнالістам і пісьменнікам пра гаспадарку. Ён скрупулезнá запісваў, колькі сталі наварылі, якія параходы куды

ліяўся на Віцебшчыну і на Вушачыну з фотакарэспандэнтам Валянцінам Ждановічам. Яны шмат гадоў збіралі матэрыйламі пра Ушацкай партызаншчыне і рыхтавалі альбом пад называй "Вяртанне", які выйшаў у 1988 годзе. Альбом атрымалі прыгожым, напоўненым цудоўнымі краявідамі і матэрыйламі пра дзейнасць партызанаў. Там былі вершы Рыгора Іванавіча і сабрана цэлая галерэя партрэтаў былых партызан. Бяспечны набытак тых гадоў!

Паездкі па вёсках Рыгор Іванавіч апісваў у дзённіках. Ён мог апісаць закінутую студню і вярбінку, глядзеў на ўсё вачамі паэта. Ён занатоўваў рыфмы.

Лясніцтва Лімень. Лা-

Ryzor Baradulin

Бібліятэка Бацькаўшчыны
Людзі Беларусі

Дзённікі і запісы

Выпуск 3 • 1979-1982

- Што будзе змешана ў 4-тым томе "Дзённікаў і запісаў" Рыгора Барадуліна?

- У чацвёрты том увядуць гады з 1983 па 1988, будзе зафіксавана адна з самых значных паездак - у Нью-Ёрк для ўдзелу дзяржаўнай дэлегацыі БССР у 39-тай сесіі Генеральнай Асамблеі ААН (1984).

На пачатку 2001 года, калі выхадзіў яго 4-том том збору твораў, ён папрасіў дапамагачы падрыхтаваць яго вушацкі слоўнік. Я ведала, што задума напісаць "Вушацкі слоўнік" у яго прысутнічалі з восьмага класа. Бурнае жыццё і творчасць адсювалі гэту ідэю на дальні план. У душы яго спелілася ідэя, а калі мы вырашылі рыхтаваць асонае выданне "Вушацкі словазбор", (які выдалі ў 2013 годзе), то заставаўся яшчэ матэрыйлам, які шкада было згубіць. І паступова з'явілася ідэя пабудаваць гэтыя запісы як плынь свядомасці. І тады мы падрыхтавалі адно з самых драгіх яму выданняў.

"У каровы чаічка на ілбе. Кароў імі пазапісваі: Туроля, Белахвостка, Букетка, Звяздона, Падласка, Лысона, Белахрыйка, Быстроня, Касмиль, Памаўза, Гілёні," - гаворыць Акуліна Андрэйна.

...Есць Сусвет на галактыкі вельмі багаты, але што ён у параўнанні з другім Сусветам дабрыні, цеплыні, сямей шырыя спагады, падтрымкі, імя яму - маци. Бедны той, хто яго не ведае.

Я вельмі ўдзячнай Богу, што Рыгор Іванавіч усё паспэў прачытаць, калі "Вушацкі словазбор" выхаваўся, мы змаглі ўдакладніць і дадаць усё, што ён хацяў. Гэта такі багаты матэрыйлам, ён не мог быць адкінуты! Тры вечары, не спяшаючыся, я чытала Рыгору Іванавічу кніжку ад пачатку да канца. Ён успрымаў усё на слых і потым гатовую кнігу тримаў у руках.

Гутарыла

Эла Дзвінская.

- Фота аўтара:**
1. Наталля Давыдзенка і Анатоль Валахановіч;
 2. Спадарыня Наталля
 3. Трэці том "Дзённікаў і запісаў".

Усурыйск. Гандлёвы порт. Калектыў 5,5 тыс. чалавек, цяжкая праца докераў, куплюючы тэхніку за мяжой. Пагрузачна-разгрузачныя работы, стаянкі караблём, вадапаліва.

Хабараўск. Мартэні вулкану. Над густой тайгой ляцім. Раніца. Экраны ілюмінатараў. Гарачыя рэкі, салюты, кастры...

Сяло Сусаніна. Амур. Выступленне на рыбабазе на насцілах з дошак на прычале. На бочках - кнігі ўдзельнікаў біяграфій і даведкі. Пахне рыбай, шуміць Амур.

- Верагодна, ён потым пісаў на аснове гэтага нарады?

- Ён не пісаў артыкулаў і нарысаў, ён пісаў толькі вершы! Але занатоўваў усё, пра што яму распавядалі. Ён мог запісваць за іншымі людзьмі іх аповеды. Напрыклад, пра тое, як малады лейтэнант Артур Вольскі пасля вайны выступаў на літаратурнай нарадзе на Далёкім Усходзе, у якой ўдзельнічалі Аляксандар Твардоўскі. Такіх запісаў у яго вельмі шмат. Рыгор Іванавіч шмат ездзіў з Пятрусам Броўкам па Віцебшчыне, па родных мясцінах. У 80-тыя гады ён ездзіў у такія падзілкі з Васілем Быкавым.

Не аднойчы ён выпраў-

